

DOLINA REKE SOUSS V OSREDNJEM MAROKU

// Franc Janžekovič, Cătălin-Răzvan Stanciu, Boris Kryštufek

Polpuščavsko in gosto poseljeno pokrajino smo obiskali septembra 2016 z namenom preveriti pojavljanje in razširjenost ščetinaste veverice (*Euxerus erythropus*). Na severozahodu Afrike v dolini reke Souss med Agadirjem in Taroudantom živi edina palearktična populacija te veverice, ki je v podsaharski Afriki sicer pogosta in splošno razširjena. Življenjsko okolje veverice je omejeno na peščena tla in prst, kjer izkoplje rove s premerom okrog 10 cm. V Maroku živi tudi sorodna vrsta, atlaska veverica (*Atlantoxerus getulus*), ki naseljuje skalnato podlago, zavetje pa najde med skalami. Ob intenzivnem popisovanju, ki je trajalo sedem delovnih dni, smo poleg obeh vrst veveric popisali tudi ptičjo favno.

Površina: 710.850 km²

Št. prebivalcev: 33,8 milijona

Št. ptic: 454 vrst,
okrog 300 vrst gnezdilcev

Št. narodnih parkov: 11

N aše izhodišče je bilo mesto Agadir, ki leži ob izlivu reke Souss v Atlantski ocean. To je sodobno, dinamično in hitro rastoče mesto, ki je v zadnjem desetletju skoraj podvojilo število prebivalcev. Danes jih šteje več kot 600.000. Med 17. in 19. stoletjem je bil Agadir, v Evropi znan kot Santa Cruz de Berbera, eno najpomembnejših pristanišč v tem delu Afrike. Trgovino so obvladovali najprej Francozi, nato pa Nizozemci in Angleži. Glavno uvozno blago je bilo orožje in tkanine, izvozno pa sladkor, vosek, baker, koža in usnje. Iz

OAZNA GRLICA (*Streptopelia senegalensis*)

foto: Cătălin-Răzvan Stanciu

Polpuščavsko podeželje v dolini Souss
foto: Cătălin-Răzvan Stanciu

Agadirja so v evropske menažerije in muzeje potovale tudi eksotične živali. Nekatere izmed njih, vključno z atlasko veverico, je flamski slikar Jan Brueghel starejši (1568–1625) videl v menažeriji nadvojvode Alberta Avstrijskega in njegove žene Isabelle v Bruslju. Upodobil jo je na sliki »Vstop živali v Noetovo barko«. Agadir je tako tipsko nahajališče atlaske veverice.

POLJEDELSTVO IN ARGAN

Dolina reke Souss je polpuščavska, vendar rodovitna pokrajina, kjer v ogromnih rastlinjakih gojijo banane, jabolka, korenje, čebulo in drugo sadje in vrtnine. Poljedelstvo je seveda mogoče ob izdatnem namakanju. Svojevrsten pečat krajini dajejo arganova drevesa (*Argania spinosa*). Vrsta je endemična na prepereli apnenčasti podlagi v tej dolini, kultivirana pa je tudi v drugih območjih Maroka. Prenese temperature do 50 °C. Čeprav drevesa rastejo daleč drugo od drugega in ne oblikujejo strnjenih drevesnih krošenj, Marokanci govorijo o arganovem gozdu. Iz semen stiskajo arganovo olje, ki je priznано v kulinariki in kozmetiki.

*Dolina reke Souss v osrednjem Maroku povezuje Atlantik s Saharo. Pokrajina je polpuščavska, v njej pa so našli zadnje varno gnezdišče klavžarji (*Geronticus eremita*), kritično ogrožena vrsta ptice na robu izumrtja. Zaradi prehoda oceanskega k puščavskemu podnebjju je vrstni obrat ptičev hiter, morske vrste ptic hitro zamenjajo puščavske.*

STIK PALEARKTISA IN AFROTROPISA

Po zoogeografski delitvi sveta sodi območje severne Afrike v Palearktično regijo, preostali del celine pa v Afrotropsko območje. V Maroku se prepletata ornitofavni obeh regij, saj je precej vrst afrotropskega izvora. Najpogostejši vrsti v dolini Souss sta čopasti (*Galerida cristata*) in španski škrjanec (*G. theklae*), ki smo ju srečevali na vsakem koraku. Prav tako smo povsod slišali ščebetanje čebelarjev (*Merops apiaster*). Prilivk (*Burhinus oedicephalus*) v puščavskem okolju nismo pričakovali. Tega pobrežnika smo v Evropi vajeni opazovati ob vodi, v dolini Souss pa smo pogosto videvali skupine več živali v senci arganovih dreves v polpuščavskem okolju.

Ob naseljih z značilnimi hišami z ravnimi strehami v obliki kock in obdanimi z visokimi zidanimi ograjami, ki se nadaljujejo v neprehodne žive meje iz opuncije in bodičastega grmovja, smo opazovali dve vrsti lastovk: kmečko (*Hirundo rustica*) in rdečo lastovko (*Cecropis*

EVRAZIJSKA PRLIVKA
(*Burhinus oedicephalus*)

foto: Cătălin-Răzvan Stanciu

BULBUL
(*Pycnonotus barbatus*)

foto: **Čatālin-Rāzvan Stanciu**

SAHARSKI STRNAD (*Emberiza sahari*) v glavnem poseda po tleh. Zlahka ga prepoznamo po izraziti dvobarvnosti.

foto: **Čatālin-Rāzvan Stanciu**

Seme, plod in vejica drevesa
ARGAN (*Argania spinosa*)

foto: **Franc Janžekovič**

ŽAMETNA PENICA
(*Sylvia melanocephala*)

foto: **Čatālin-Rāzvan Stanciu**

MAGHREBŠKA PODVRSTA SRAKE (*Pica pica mauritanica*) z značilno modro liso za očmi

foto: **Čatālin-Rāzvan Stanciu**

ZANIMIVE VRSTE PTIC

afriška kotorna
(*Alectoris barbara*),

španski škrjanec
(*Galerida theklae*),

rjavoglavi srakoper

(*Lanius senator*),

beloglavi kupčar
(*Oenanthe leucopyga*),

žametna penica
(*Sylvia melanocephala*),

mali hudournik
(*Apus affinis*),

saharski drozgač
(*Turdoides fulva*),

mejačica
(*Cercotrichas galactotes*),

maroški pogorelček
(*Phoenicurus moussieri*),

maghrebska sraka
(*Pica pica mauritanica*)

daurica), pa tudi domače vrabce (*Passer domesticus*), zelence (*Chloris chloris*) in divje grlice (*Streptopelia turtur*). Pogoste so bile tudi vrste, ki jih pri nas ne poznamo, npr. bulbul (*Pycnonotus barbatus*), oazna grlica (*Streptopelia senegalensis*) in črni škorec (*Sturnus unicolor*). Reka Souss, ki oblikuje rodovitno istoimensko dolino, izvira v Atlasu in se izliva v Atlantik. Tako predstavlja postopnost klimatskih razmer od puščavskih na vzhodu do oceanskih na zahodu doline, posledica česar je hiter vrstni obrat ptičje favne. Na majhnem območju smo opazovali vrste, značilne za morsko obalo, npr. vranjeka (*Phalacrocorax aristotelis*) ter rumenonoge (*Larus michahellis*) in rjave galebe (*Larus fuscus*), vrste grmišč, npr. bulbula in žametno penico (*Sylvia melanocephala*), in puščavske vrste, kot sta saharski strnad (*Emberiza sahari*) in oazna grlica.

ZADNJE ZATOČIŠČE ZA KLAVŽARJE

V zahodnem Maroku sta ob atlantski obali dve zavarovani območji. V Narodnem parku Souss-Massa, južno od Agadirja, gnezdi ogrožena vrsta ptice – klavžar. Zunaj gnezditvenega obdobja se klavžarji včasih premaknejo nekaj deset kilometrov severneje v Narodni rezervat Tamri. Na poti po obalni cesti od Agadirja do Essaouiri, ki vodi skozi ta rezervat, smo imeli izjemno srečo. Preletela nas je jata klavžarjev in pristala pred nami. Ptiči so se razkropili in pričeli z intenzivnim iskanjem hrane. Z dolgimi kljuni so stikali po razpokah v skalnatih tleh in grmičjih ter pobirali in požirali manjše grizljaje, med drugim tudi polžje hišice. Ljudi so očitno vajeni in kljub naši radovednosti in fotografiranju niso kazali posebne previdnosti. Seveda nismo silili preblizu. V IUCN-ovem Rdečem seznamu ima klavžar zaskrbljujočo oznako kri-

KLAVŽARJI
(*Geronticus eremita*)
med prehranjevanjem
foto: Cătălin-Răzvan Stanciu

Cătălin Stanciu in Boris Kryštufek sprašujeta domačina, ali v njegovem domačem okolju živi ščetinasta veverica, ki jo poznajo pod imenom »sinjab«.

foto: Franc Janžekovič

ŠČETINASTA VEVERICA
(*Euxerus erythropus*)

foto: Cătălin-Răzvan Stanciu

tično ogrožene vrste. Po podatkih organizacije BirdLife International je leta 2014 v Maroku gnezdilo 115 parov, celotna populacija pa je ocenjena na 524 osebkov in je stabilna.

ENDEMIČNE VRSTE

Na severozahodnem robu afriške celine živi več endemičnih ptičjih vrst. Najbolj vpadljiva je seveda maghrebška sraka (*Pica pica mauritanica*), dejansko podvrsta v Evropi splošno razširjene vrste. Podobno kot pri nas tudi maghrebške srake živijo skupaj z ljudmi v naseljih, velikanska gnezda pa gradijo na arganovih drevesih. Prepoznamo jo po kovinsko modri lisi takoj za očmi. Po gorovju Atlas sta dobili slovensko ime dve endemični vrsti, atlaška žolna (*Picus vaillantii*) in atlaška penica (*Sylvia deserticola*). Iz družine pogorelčkov ima

maroški pogorelček (*Phoenicurus moussieri*), ki je prav tako endemična vrsta, podobno ekološko nišo kot naša šmarnica (*P. ochruros*); opazovali smo ga na podeželskih stavbah.

POPIS ŠČETINASTE VEVERICE

Preverjanje pojavljanja veveric in ocena velikosti njene populacije sta potekala na celotnem območju njene domnevne razširjenosti s površino okrog 170 km². Neposrednih opazovanj ščetinastih veveric nismo zabeležili veliko, saj so se zaradi nezaupljivosti takoj umaknile v zavetje podzemnega rova, zato pa je popisovanje njihovih vhodov v brloge šlo toliko lažje. Ker je bil popis veveric zato dokaj enostaven, smo izkoristili ponujeno prilžnost in opazovali, občudovali in fotografirali pester ptičji svet severozahoda afriške celine.